

ZAHTRAJEVI ZA ZAŠTITU I ZDRAVLJE ZAPOSLENOG U RADNOJ SREDINI I RADNOJ OKOLINI

1. Opšti zahtjevi

Zahtjevi za zaštitu i zdravlje zaposlenog u radnoj sredini i radnoj okolini primjenjuju se kad je to potrebno radi karakteristika radnog mjesta, aktivnosti, okolnosti ili opasnosti.

2. Stabilnost i čvrstoća

Objekti namijenjeni za radne i pomoćne prostorije i objekti namijenjeni za rad na otvorenom treba da imaju strukturu i stabilnost koji odgovaraju njihovoj namjeni.

3. Instalacije

3.1. Električne instalacije

3.1.1. Električne instalacije treba da budu projektovane i izvedene tako da ne izazovu opasnost od požara ili eksplozije. Zaposleni treba da bude adekvatno zaštićen od rizika od povreda uzrokovanih direktnim ili indirektnim dodirima.

3.1.2. Pri projektovanju, postavljanju i izboru materijala i zaštitnih uređaja treba da se uzme u obzir visina napona, spoljašnji uslovi i stručnost zaposlenog koji ima pristup djelovima instalacija. Pristup do djelova instalacija treba da bude stalno slobodan. Prekidači za osvjjetljenje prostorija treba da budu pored svakog ulaza u prostoriju i na dohvat ruke.

3.1.3. Električne instalacije treba da budu projektovane i izvedene u skladu sa tehničkim propisima, standardima i uputstvima proizvođača.

3.1.4. Električne instalacije treba da se redovno održavaju, kao i da se pregledaju i ispituju u skladu sa posebnim propisima.

3.1.5. Opasna mjesta u blizini napona treba da budu označena znakovima za zaštitu i zdravlje na radu u skladu sa posebnim aktom i znakovima upozorenja – "opasno po život", "visoki napon" i sl.

3.2. Instalacija za razvođenje fluida

3.2.1. Instalacija za razvođenje fluida (komprimovanog vazduha, gasa, pare, vode, tehnološkog rastvora, tečnosti i sl.) treba da budu projektovane i izvedene tako da ne izazovu opasnost od požara ili eksplozije. Zaposleni treba da bude adekvatno zaštićen od rizika od povreda uzrokovanih opasnim djelovanjem fluida.

3.2.2. Pri projektovanju, postavljanju i izboru materijala i zaštitnih uređaja treba da se uzme u obzir vrsta fluida, spoljašnji uslovi i stručnost zaposlenog koji ima pristup djelovima instalacija. Pristup do djelova instalacija treba da bude stalno slobodan.

3.2.3. Instalacija za razvođenje fluida treba da bude projektovana i izvedena u skladu sa tehničkim propisima, standardima i uputstvima proizvođača.

3.2.4. Instalacija za razvođenje fluida treba da se redovno održava, kao i da se pregleda i ispituje u skladu sa posebnim propisima.

4. Putevi i izlazi za evakuaciju u slučaju opasnosti

4.1. U slučaju opasnosti treba da bude obezbijedena blagovremena i bezbjedna evakuacija zaposlenog sa radnog mjesta.

4.2. Broj, raspored i veličina puteva i izlaza za evakuaciju u slučaju opasnosti zavise od vrste sredstva za rad koje se upotrebljava, veličine objekta u kojem se nalaze radna mjesta i najvećeg broja zaposlenih koji mogu biti prisutni u objektu.

4.3. Vrata za evakuaciju u slučaju opasnosti treba da se otvaraju u pravcu izlaza iz objekta. Nije dozvoljeno korišćenje kliznih ili rotacionih vrata kao vrata za evakuaciju u slučaju opasnosti. Vrata za evakuaciju u slučaju opasnosti ne treba da budu zaključana ili na drugi način blokirana tako da onemogućavaju zaposlenom koji treba da ih koristi brzo i lako otvaranje.

4.4. Putevi i izlazi za evakuaciju u slučaju opasnosti treba da budu označeni odgovarajućim znakovima u skladu sa aktom kojim se uređuju znakovi za zaštitu i zdravlje na radu.

4.5. Putevi i izlazi za evakuaciju u slučaju opasnosti kao i putevi i vrata koji vode do njih, treba da budu slobodni od bilo kakvih prepreka tako da mogu nesmetano da se koriste.

4.6. Putevi i izlazi za evakuaciju u slučaju opasnosti u kojima je potrebna rasvjeta treba da imaju sigurnosnu (antipanic) rasvjetu odgovarajućeg intenziteta u slučaju nestanka struje.

5. Detekcija i suzbijanje požara

5.1. U zavisnosti od dimenzija i namjene objekata, sredstava za rad, fizičkih, hemijskih i bioloških karakteristika prisutnih materija i smješa, kao i najvećeg mogućeg broja prisutnih zaposlenih, radna mjesta treba da budu opremljena odgovarajućom opremom za gašenje požara i, ako je to potrebno, detektorima i alarmnim sistemima.

5.2. Oprema za početno gašenje požara treba da bude lako dostupna, jednostavna za upotrebu i označena znakovima za zaštitu i zdravlje na radu u skladu sa posebnim aktom.

6. Ventilacija na radnim mjestima u zatvorenom prostoru

6.1. Na radnim mjestima u zatvorenom prostoru treba da bude obezbijedena dovoljna količina svježeg vazduha, uzimajući u obzir radne postupke i poslove koji se obavljaju u procesu rada, kao i fizičke napore koji se zahtijevaju od zaposlenog.

6.2. Sistem vještačke ventilacije treba da se održava u ispravnom stanju.

6.3. Sistem vještačke ventilacije, kada je to potrebno radi zaštite i zdravlja na radu na radu zaposlenog, treba da bude opremljen sa uređajem koji javlja kvar.

6.4. Ako se koriste uređaji za klimatizaciju ili ventilaciju, zaposleni ne treba da bude izložen dejstvu povećane brzine strujanja vazduha.

6.5. Sve naslage prašine i nečistoće koje mogu da ugroze zaštitu na radu zaposlenog usljed zagađenja vazduha treba da budu odmah uklonjene.

7. Temperatura u radnim i pomoćnim prostorijama

7.1. Za vrijeme rada temperatura u radnim prostorijama, u kojima se nalaze radna mjesta treba da bude odgovarajuća, u zavisnosti od radnog i tehnološkog postupka, mikroklimatskih uslova, fizičkog opterećenja zaposlenog, u skladu sa međunarodnim ili nacionalnim standardima odnosno vrijednostima prikazanim u **Tabeli broj 1:**

Vrsta rada	Temperatura spoljašnjeg vazduha								
	do +5°C			od +5 do +15°C			više od +15°C		
	Temperatura [°C]	Rel. vlažnost [%]	Brzina strujanja [m/s]	Temperatura [°C]	Rel. vlažnost [%]	Brzina strujanja [m/s]	Temperatura [°C]	Rel. vlažnost [%]	Brzina strujanja [m/s]
laki rad (rad bez fizičkog naprezanja)	18-28	max 75	max 0,3	18-28	max 75	max 0,6	max 28	28°C→55 26°C→60 24°C→65 < 24°C→73	max 0,5
srednji rad (srednji fizički rad)	15-28	max 75	max 0,5	15-28	max 75	max 0,6	max 28	28°C→55 26°C→60 24°C→65 < 24°C→73	max 0,7
teški rad (teški fizički rad)	15-28	max 75	max 0,5	15-28	max 75	max 0,6	max 28	28°C→55 26°C→60 24°C→65 < 24°C→73	max 1,0

7.2. Temperatura u pomoćnim prostorijama: garderobama, kupatilima, umivaonicama, toaletima, prostorijama za odmor, sastanke, dežurstvo, pružanje prve pomoći, za trudnice, porodilje i dojilje, povremeno zagrijavanje zaposlenih, sušenje, čišćenje i čuvanje sredstava i opreme lične zaštite na radu, treba da bude odgovarajuća u skladu sa namjenom tih prostorija, mikroklimatskim uslovima, izmjenama vazduha, međunarodnim ili nacionalnim standardima odnosno vrijednostima prikazanim u **Tabeli broj 2**:

Pomoćne prostorije	Temperatura (°C)	Izmjene vazduha/h
Garderoba	21	1
Kupatila	24	5
Umivaonice	21	1
Toaleti	18	4
Prostorija za odmor	24	1,5
Prostorija za sastanke	24	3
Prostorija za dežurstvo	21	3
Prostorija za prvu pomoć	21	5
Prostorija za trudnice, porodilje i dojilje	24	5
Prostorije za povremeno zagrijavanje zaposlenih	21	2
Prostorija za sušenje, čišćenje i čuvanje sredstava i opreme lične zaštite na radu	21	2

7.3. Prozori, krovni prozori i staklene pregrade treba da budu izvedene tako da sprječavaju prekomjerno dejstvo sunčeve svjetlosti na radnom mjestu u zavisnosti od prirode posla i radnog mjesta.

8. Temperatura na otvorenom prostoru

8.1. Radovi na otvorenom prostoru pri ekstremno niskim spoljnim temperaturama, kada je temperatura ispod -15°C ili pri ekstremno visokim spoljnim temperaturama kada je temperatura iznad 36°C ne treba da se obavljaju, osim u slučajevima ozbiljne, neposredne i neizbježne opasnosti, kada su ugroženi ljudski životi i materijalna dobra od društvenog značaja

8.2. Radovi na otvorenom prostoru pri niskim i visokim spoljnim temperaturama treba da se obavljaju u skladu sa propisima, standardima, aktom o procjeni rizika, posebnim uputstvima za bezbjedan rad na radnom mjestu i preporukama izdatim od strane organa državne uprave nadležnog za poslove rada ili organa državne uprave nadležnog za poslove zdravlja.

9. Prirodno i vještačko osvjetljenje radne sredine odnosno radne okoline

9.1. Radna mjesta treba da imaju, u najvećoj mogućoj mjeri, dovoljno prirodnog osvjetljenja i da budu opremljena izvorima vještačkog osvjetljenja koja obezbjeđuje zaštitu i zdravlje na radu zaposlenog u skladu sa standardima.

9.2. Instalacije za osvjetljenje radne sredine odnosno radne okoline ne treba da ugrožavaju zaštitu i zdravlje na radu zaposlenog.

9.3. Radna mjesta na kojima su zaposleni posebno izloženi riziku u slučaju nestanka vještačkog osvjetljenja, treba da imaju sigurnosnu (antipanik) rasvjetu odgovarajućeg intenziteta.

9.4. Osvjetljenje u radnoj sredini odnosno radnoj okolini se obezbjeđuje i održava u skladu sa uslovima tehnološkog procesa tako da je osvijetljenost radnog mjesta ravnomjerna i ujednačena.

9.5. Boja vještačkog osvjetljenja koje se upotrebljava ne treba da utiče na prepoznavanje znakova za zaštitu i zdravlje na radu.

10. Podovi, zidovi, tavanice i krovovi radnih i pomoćnih prostorija

10.1. Podovi radnih i pomoćnih prostorija ne treba da budu klizavi i da imaju opasne izbočine, otvore ili nagibe i treba da budu stabilni, čvrsti i fiksirani.

10.2. Podovi radnih i pomoćnih prostorija treba da budu adekvatno toplotno izolovani, imajući u vidu vrstu poslova i fizičke aktivnosti zaposlenog.

10.3. Podovi radnih prostorija u kojima se zaposleni zadržava duže od dva sata, radi obavljanja radnih aktivnosti treba da imaju koeficijent toplotne provodljivosti manji od 6 W/m²K.

10.4. Površine podova, zidova i tavanica u prostorijama treba da budu takvi da mogu da se čiste ili higijenski održavaju.

10.5. Providni ili prozirni zidovi, a naročito pregradni zidovi od stakla, u prostorijama ili u blizini radnih mjesta i puteva treba da budu vidno označeni i izrađeni od bezbjednog materijala ili na tim mjestima treba da budu zaštićeni tako da zaposleni ne može da dođe u

kontakt sa njima ili da pretrpi povredu u slučaju njihovog loma.

10.6. Pristup krovovima koji su izrađeni od nedovoljno čvrstog materijala ne treba da bude dozvoljen, izuzev u slučaju kada su obezbijeđena sredstva i oprema i preduzete posebne mjere za bezbjedan rad na krovu.

10.7. Podovi, zidovi i tavanice radnih i pomoćnih prostorija treba da budu otporni na oštećenje od mehaničkih i drugih uticaja, vodonepropusni i izvedeni tako da obezbjeđuju zaštitu od atmosferskih uticaja, buke i vibracija i sprječavaju prodiranje opasnih materija.

10.8. Podovi radnih prostorija treba da budu elektro-provodljivi ili elektro-izolacioni u zavisnosti od uslova tehnološkog procesa.

10.9. Podovi radnih prostorija treba da budu izvedeni sa nagibom prema otvorima odvodnih kanala ako u prostorijama može doći do razlivanja tečnosti ili kondenzacije vodene ili drugih para.

11. Prozori i krovni prozori

11.1. Prozori, krovni prozori i ventilatori treba da budu izvedeni i postavljeni tako da zaposleni može da ih otvara, zatvara, podešava ili osigura tako da ne predstavljaju opasnost za zaštitu i zdravlje zaposlenog, a kada su otvoreni ne smiju da se nalaze u takvom položaju da predstavljaju opasnost za zaposlenog.

11.2. Prozori i krovni prozori treba da budu projektovani i izvedeni sa opremom ili na drugi način opremljeni uređajima koji omogućavaju njihovo čišćenje bez rizika za zaposlene koji obavljaju to čišćenje i ostale zaposlene koji se nalaze u i oko objekta.

12. Vrata i kapije

12.1. Položaj, broj i dimenzije vrata i kapija, kao i materijali od kojih su izrađeni treba da budu određeni u zavisnosti od prirode i namjene prostorija ili prostora.

12.2. Providna vrata treba da budu obilježena odgovarajućim, lako uočljivim oznakama.

12.3. Njihajuća vrata treba da budu providna ili da imaju providne površine.

12.4. Ako providne ili prozirne površine na vratima i kapijama nisu izrađene od bezbjednih materijala i ako postoji rizik od povreda zaposlenog u slučaju loma vrata ili kapije, te površine treba da budu zaštićene od loma.

12.5. Klizna vrata i kapije treba da budu opremljene sa bezbjednosnim uređajem koji sprječava da vrata i kapije iskoče iz šina i da padnu.

12.6. Vrata i kapije koje se otvaraju na gore treba da budu opremljene sa mehanizmom koji sprječavaju njihov pad.

12.7. Vrata duž puteva za evakuaciju treba da budu obilježena na odgovarajući način i izvedena tako da mogu da se otvaraju sa unutrašnje strane brzo i lako u svakom trenutku bez bilo kakvih prepreka ili posebne pomoći dok su zaposleni prisutni na radnim mjestima.

12.8. U neposrednoj blizini vrata i kapija koja služe za prolaz vozila treba da budu i posebna vrata ili kapija za prolaz zaposlenog. Vrata i kapija za prolaz zaposlenog treba da budu vidno označena i uvijek slobodna.

12.9. Vrata i kapija na mehanizovani pogon treba da funkcionišu tako da zaposleni nije izložen riziku od povrjeđivanja. Vrata i kapija treba da budu opremljena sa zaštitnim uređajem za trenutno zaustavljanje koji treba da bude lako uočljiv i pristupačan. Ukoliko se, u slučaju nestanka napajanja, vrata i kapija ne otvaraju automatski, treba da postoji mogućnost za njihovo ručno otvaranje.

12.10 Vrata na prostorijama kod kojih postoji rizik od eksplozije, izrađuju se od materijala koji ne može da proizvede varnicu, a postavljaju se tako da se otvaraju u pravcu izlaza.

12.11. Ulazna vrata u prostoriji ili komori sa niskim temperaturama treba da se otvaraju na lak način, bez ključa i sa unutrašnje strane.

13. Saobraćajnice i opasne zone

13.1. Saobraćajnice, uključujući stepeništa, fiksirane ljestve, mjesta i rampe za utovar i istovar, treba da budu locirane i dimensionisane tako da zaposlenom i vozilima obezbjeđuju jednostavan, bezbjedan i odgovarajući pristup koji ne ugrožava zaposlenog koji radi u blizini tih saobraćajnica.

13.2. Dimenzije saobraćajnica za kretanje zaposlenog i/ili prevoz robe treba da budu određene u zavisnosti od broja mogućih korisnika i vrste radnog procesa.

13.3. Ako se saobraćajnice upotrebljavaju za kretanje vozila, treba da se obezbijedi dovoljno širok i bezbjedan prolaz za kretanje zaposlenog.

13.4. Između saobraćajnica za kretanje vozila i vrata, prolaza za zaposlenog, hodnika i stepeništa treba da se obezbijedi dovoljna širina prolaza.

13.5. U zavisnosti od vrste radne prostorije i opreme radi zaštite i zdravlja zaposlenog, saobraćajnice treba da budu vidno označene.

13.6. Saobraćajnice treba da se redovno kontrolišu i održavaju u ispravnom stanju.

13.7. Saobraćajnice treba da budu postavljene u nivou poda tako da odstupanje ne prelazi ± 1 cm.

13.8. Ako na radnim mjestima postoje zone opasnosti na kojima, zbog prirode posla, postoji rizik od pada zaposlenog ili predmeta, ta mjesta treba da budu opremljena uređajima koji sprječavaju pristup neovlašćenom zaposlenom.

13.9. U cilju zaštite i zdravlja na radu zaposlenog koji je ovlašćen da ulazi u opasne zone treba da budu preduzete odgovarajuće mjere zaštite i zdravlja na radu.

13.10. Opasne zone treba da budu jasno označene znakovima za zaštitu i zdravlje na radu u skladu sa posebnim aktom.

13.11. Saobraćajnice treba da budu izvedene tako da njihova širina bude jednaka ili veća od odgovarajuće vrijednosti navedene u

Tabeli broj 3:

Saobraćajnice		Širina [m]
Glavna saobraćajnica - prolaz za zaposlene		1,50
Sporedna saobraćajnica - prolaz za zaposlene		1,00
Prolazi za čišćenje, održavanje i posluživanje sredstava za rad		0,75
Saobraćajnice za kretanje vozila		1,80
Dodatak na širinu vozila, odnosno najšireg dela koji se prevozi da bi se dobila optimalna širina prolaza		0,80
Prostorije širine do 15 m - jedan prolaz		1,80
Prostorije širine od 16 m do 40 m - jedan prolaz		2,40
Prostorije širine od 41 m do 80 m	jedan prolaz	3,00
	dva prolaza po	2,00
Prostorije širine preko 80 m, na svakih 40 m širine po jedan prolaz		3,00

14. Stepeništa

14.1. Stepeništa se izvode i održavaju tako da obezbjeđuju:

- nesmetano izlaženje iz svih dijelova objekta;
- potrebnu propusnu moć; i
- najkraći put prema izlazu iz objekta sa jasno označenim smjerom kretanja ka stepeništu.

14.2. Stepeništa se izvode sa stepenicama jednakog oblika i dimenzija u skladu sa standardom, od materijala koji sprječava spoticanje i klizanje, a dodatno na krajevima stepeništa treba da se postavi protivklizna traka.

14.3. Zavojno stepenište izvodi se tako da na najužem dijelu širina gazišta ne bude manja od 10 cm.

14.4. Na stepeništu koje ima preko deset stepenika zaštitna ograda se postavlja sa obje strane, a na stepeništu do deset stepenika, ukoliko ne premošćava podlogu na koju može da se padne sa visine veće od 100 cm, ograda može da se postavi samo sa jedne strane.

15. Zaštitne ograde

15.1. Prolazi, prelazi, radne platforme i sva radna mjesta na visini većoj od 100 cm od poda ili podloge na koju može da se padne ograđuju se zaštitnom ogradom.

15.2. Zaštitne ograde izvode se tako da obezbjeđuju:

- stabilnost pojedinih elemenata, međusobne veze elemenata i ograde u cjelini proračunatih na najnepovoljnije horizontalno i vertikalno opterećenje koje može da se pojavi;
- konstrukciju ograde sa takvim rasporedom elemenata, u ravni ograde, da jedna dimenzija slobodnog otvora u ogradi ne bude veća od 25 cm;
- da elementi koji ispunjavaju ogradu budu sa unutrašnje strane stuba ograde;
- da visina od površine poda ili podloge do gornje ivice ograde ne bude manja od 100 cm, a kod kosih ograda na stepeništima, najmanje 100 cm mjereno vertikalno od sredine gazišta do gornje ivice ograde;
- da krajevi elemenata ograde budu čvrsto oslonjeni i da ne budu postavljeni u obliku prepusta; i
- da površine elemenata ograde budu glatke i bez neravnina koje bi mogle da povrijede djelove tijela zaposlenog ili mu zakače odjeću.

16. Posebne mjere za pokretne stepenice i trake

16.1. Pokretne stepenice i trake treba da funkcionišu bezbjedno.

16.2. Pokretne stepenice i trake treba da budu opremljene sa svim neophodnim zaštitnim uređajima i napravama i treba da imaju lako prepoznatljive i dostupne uređaje za zaustavljanje.

16.3. Pokretne stepenice i trake treba da budu vidljivo označene svjetlosnim znacima koje označavaju smjer kretanja.

17. Mjesta i rampe za utovar i istovar

17.1. Mjesta i rampe za utovar i istovar treba da odgovaraju dimenzijama tereta koji se prevozi.

17.2. Mjesta i rampe za utovar treba da imaju najmanje jedan izlaz, a kada je to tehnički izvodljivo, prostori čija dužina prelazi određenu granicu, treba da imaju pristup na svakom kraju.

17.3. Rampe treba da budu maksimalno sigurne kako bi zaštitile zaposlenog od pada.

17.4. Mjesta i rampe za utovar i istovar čija je visina veća od 100 cm, treba da budu opremljena zaštitnom ogradom.

17.5. Mjesta i rampe za utovar i istovar treba da imaju strukturu i stabilnost koja odgovaraju njihovoj namjeni.

17.6. Saobraćajnice ka mjestima i rampama za utovar i istovar treba da budu čiste i bezbjedne u svim vremenskim prilikama.

17.7. Širina saobraćajnica ne treba da bude manja od 500 cm prilikom dvosmjernog kretanja vozila, odnosno 300 cm prilikom jednosmjernog kretanja vozila.

17.8. Prilikom postavljanja vozila na mjestima i rampama za utovar i istovar, rastojanje između vozila koja stoje u koloni ne treba da bude manje od 100 cm, a rastojanje između vozila koja stoje jedno pored drugog ne treba da bude manje od 150 cm.

17.9. Brzina kretanja vozila na mjestima i rampama za utovar i istovar i saobraćajnicama ka njima treba da bude jasno naznačena saobraćajnim znacima, pri čemu ne treba da bude veća od 10 km/h, u zatvorenim magacinima i skladištima ne treba da bude veća od 5 km/h, a na otvorenom prostoru ne treba da bude veća od 20 km/h.

17.10. Mjesta i rampe za utovar i istovar treba da budu noću osvijetljena svjetlošću intenziteta najmanje 10 Lux.

18. Dimenzije radnih i pomoćnih prostorija i vazdušni prostor u prostorijama – sloboda kretanja na radnom mjestu

18.1. Radne prostorije treba da imaju dovoljnu visinu, površinu poda i vazdušni prostor tako da je zaposlenom omogućeno da bezbjedno obavlja rad, bez rizika za njegovu zaštitu i zdravlje na radu, a vrijednosti čiste visine, površine i zapremine po jednom zaposlenom treba da budu jednake ili veće od odgovarajućih vrijednosti navedenih u **Tabeli broj 4**:

Poslovi koji se obavljaju u radnoj prostoriji	Najmanja veličina slobodnog prostora		
	Visina m	Površina po jednom ² zaposlenom m	Zapremina po jednom ³ zaposlenom m
Proizvodni procesi u halama, pogonima, radionicama i sl., gdje se u procesu rada ne pojavljuju štetnosti	2,60	2,00	10,00
Proizvodni procesi u halama, pogonima, radionicama i sl., gdje se u procesu rada pojavljuju štetnosti	3,00	2,00	12,00
Projekantski i administrativni poslovi	2,40	3,00	10,00
Proizvodni procesi u objektima u starim gradskim jezgrima i sl., gdje se u procesu rada ne pojavljuju štetnosti	2,20	2,00	10,00

18.1.1. Čistom visinom prostorije smatra se svijetla visina od završenog poda do završene tavanice bez neravnina, instalacija i uređaja.

18.1.2. Slobodnom površinom poda smatra se površina poda bez sredstava za rad, instalacija, materijala, gotovih proizvoda i inventara, izuzev radnog stola i stolice.

18.1.3. Slobodnom zapreminom, smatra se vazdušni prostor, bez sredstava za rad, instalacija, inventara i prostora koji se koristi za skladištenje.

18.2. Veličine slobodnih prostora na radnim mjestima treba da budu takve da omogućavaju zaposlenom nesmetano kretanje radi obavljanja radnih aktivnosti, a ako zbog specifičnosti za to radno mjesto to nije moguće, zaposlenom treba omogućiti dovoljnu slobodu kretanja u blizini njegovog radnog mjesta.

18.3. Čista visina pomoćnih prostorija obezbjeđuje se i održava tako da ne bude manja od 2,60m.

18.4. Privremeni objekti tipa kontejnera ili kioska mogu se koristiti za radna mjesta, tako površina po zaposlenom ne treba da bude manja od 8m², osim ako se rad obavlja preko šaltera kad površina po zaposlenom ne treba da bude manja od 6m², a čista visina radne prostorije ne treba da bude manja od 2,20m. Ovakvi objekti treba da imaju toalet i umivaonik.

19. Prostorije za odmor

19.1. U cilju obezbjeđivanja zaštite i zdravlja na radu, zaposlenom treba da budu obezbijeđene lako dostupne prostorije za odmor, osim zaposlenom koji radi u kancelariji ili sličnoj radnoj prostoriji u kojoj je obezbijeđen odgovarajući odmor tokom pauze.

19.2. Prostorije za odmor treba da budu dovoljno velike i opremljene odgovarajućim brojem stolova i sjedišta sa naslonom za dovoljan broj zaposlenih.

19.3. U prostorijama za odmor potrebno je da se sprovedu odgovarajuće mjere kako bi se zaštitili nepušači od štetnog uticaja duvanskog dima.

19.4. Ako se prostorije za odmor koriste za uzimanje hrane treba da imaju umivaonik sa toplom i hladnom vodom, obezbijeđenu ventilaciju i adekvatno zagrijavanje.

19.5. Ako u toku rada dolazi do redovnih i čestih prekida rada, a prostorija za odmor nije obezbijeđena, treba da se obezbijedi druga prostorija u kojoj zaposleni može da boravi u toku tih prekida. U tim prostorijama preduzimaju se odgovarajuće mjere kako bi se zaštitili nepušači od štetnog uticaja duvanskog dima.

20. Trudnice, porodilje i dojilje

Trudnicama, porodiljama i dojiljama treba da se obezbijedi da u odgovarajućim uslovima mogu da legnu i da se odmore.

21. Sanitarna oprema

21.1. Garderobe i garderobni ormari

21.1.1. Adekvatne garderobe i garderobni ormari treba da budu obezbijeđeni za zaposlenog koji koristi posebnu radnu odjeću ukoliko se zbog zdravstvenih razloga ili pravila pristojnog ponašanja ne može očekivati da se presvlači u drugim prostorijama. Garderobe treba da budu lako pristupačne, dovoljnog kapaciteta i da imaju mjesta za sjedenje.

21.1.2. Garderobe treba da budu dovoljno prostrane i da imaju ormariće u kojima zaposleni može da zaključa svoju odjeću tokom radnog vremena.

Ako okolnosti to zahtijevaju (npr. opasne i štetne materije, vlažnost, nečistoća), ormarići za radnu odjeću treba da budu odvojeni od onih za običnu odjeću.

21.1.3. Garderobe za muškarce i žene treba da budu odvojene ili da postoji mogućnost njihovog odvojenog korišćenja.

21.1.4. Ako garderobe nijesu potrebne u skladu sa tačkom 21.1.1. svaki zaposleni treba da ima mjesto za držanje svoje odjeće.

21.2. Tuševi i umivaonici

21.2.1. Za zaposlene treba da bude obezbijeđen dovoljan broj tuševa ako to zahtijevaju priroda posla ili zdravstveni razlozi, naročito za zaposlene koji obavljaju poslove prilikom kojih dolazi do prljanja, kvašenja tijela i odjeće, znojenja i pojave prašine, kao i za zaposlene koji rade sa opasnim i štetnim materijama i zaposlene koji učestvuju u procesu prerade prehrambenih proizvoda ili izrade sterilnih materijala. Neophodno je obezbijediti odvojene tuševe ili odvojeno korišćenje tuševa za muškarce i žene.

21.2.2. Tuševi treba da budu dovoljno veliki kako bi svakom zaposlenom bilo omogućeno da se tušira bez ometanja i u uslovima odgovarajućeg higijenskog standarda. Tuševi moraju da imaju toplu i hladnu tekuću vodu.

21.2.3. Broj tuševa u kupatilu određuje se u zavisnosti od vrste posla i broja prisutnih zaposlenih, tako što se:

21.2.3.1. Za poslove kod kojih dolazi do pojave opasnih i štetnih materija, prašine i jačeg znojenja, ili dolazi do kvašenja obuće i odjeće obezbjeđuje jedan tuš na najviše pet zaposlenih; Kod radnih mjesta na kojima postoji rizik od povrede uzrokovane opasnim i štetnim materijama treba da postoji nagazni tuš za trenutno ispiranje.

21.2.3.2. U slučaju iz tačke 21.2.3.1. kad se ne pojavljuju opasne i štetne materije obezbjeđuje se jedan tuš na najviše deset zaposlenih.

21.2.3.3. Za poslove kod kojih ne dolazi do jačeg znojenja, prašine, kvašenja obuće i odjeće, odnosno kod kojih ne dolazi do pojave opasnih i štetnih materija obezbjeđuje se jedan tuš na najviše 20 zaposlenih.

21.2.4. Ukoliko nije neophodno obezbijediti tuševe u blizini radnih mjesta i garderoba treba da postoje odgovarajući umivaonici sa tekućom vodom (po potrebi toplom) koji treba da budu odvojeni ili da ih odvojeno koriste muškarci i žene kad je to potrebno radi pravila pristojnog ponašanja.

21.2.5. U umivaonicima zaposleni treba da imaju na raspolaganju sredstva za umivanje i dezinfekciju ruku, kao i sredstvo za sušenje ruku.

21.2.6. Ako su prostorije sa tuševima ili umivaonicima odvojene od garderoba, te prostorije treba da budu neposredno povezane.

21.3. Toaleti i umivaonici

21.3.1. U blizini radnih mjesta, radnih prostorija, prostorija za odmor, garderoba i prostorija sa tuševima, treba da budu obezbijeđene posebne prostorije sa odgovarajućim brojem toaleta i umivaonika. Potrebno je da budu obezbijeđeni odvojeni toaleti ili odvojeno korišćenje toaleta za muškarce i žene.

22. Prostorije za pružanje prve pomoći

22.1. Za pružanje prve pomoći, u zavisnosti od veličine prostora, vrste posla i rizika od povreda, treba da postoje jedna ili više prostorija. Tamo gdje postoji povećani rizik od nastanka povrede na radu na svakih 100 zaposlenih treba da bude obezbijeđena najmanje jedna prostorija za pružanje prve pomoći.

22.2. Prostorije za pružanje prve pomoći treba da budu opremljene neophodnim instalacijama, opremom za pružanje prve pomoći i pristupačne za manipulaciju nosilima. Prostorije za pružanje prve pomoći treba da budu označene u skladu sa propisima.

22.3. Oprema za pružanje prve pomoći treba da bude lako dostupna i pristupačna na svim mjestima gdje uslovi rada to zahtijevaju i označena u skladu sa propisima.

22.4. Adresa i broj telefona najbliže službe hitne pomoći i zdravstvene ustanove, kao i imena zaposlenih koji su osposobljeni i određeni za pružanje prve pomoći, treba da budu istaknuti na vidnom mjestu.

22.5. Poslodavac je obavezan da vrši kontrolu opreme za pružanje prve pomoći najmanje jedanput mjesečno.

23. Prostorije za povremeno zagrijavanje zaposlenih

23.1. Prostorije za povremeno zagrijavanje zaposlenih treba da budu obezbijeđene za zaposlenog koji obavlja poslove u magacinu, skladištu, hladnjači ili na otvorenom prostoru, a njihova veličina određuje se u zavisnosti od broja zaposlenih koji će ih istovremeno koristiti.

23.2. Prije ulaska/izlaska u i iz hladnjače odnosno prostorije sa niskom temperaturom, zaposleni treba da boravi u prostoriji za povremeno zagrijavanje zaposlenih najmanje 5-10 minuta, a vrijeme izloženosti niskoj temperaturi (hladnoći) i potrebno vrijeme zagrijavanja treba da bude jednako ili veće od odgovarajućih vrijednosti koje su navedene u **Tabeli broj 5:**

Temperatura vazduha	Maksimalno dozvoljeno vrijeme izloženosti niskoj temperaturi (hladnoći)	Preporučeni period oporavka od izloženosti niskoj temperaturi (hladnoći)
-5 ⁰ C do -18 ⁰ C	90 min	15 min
-18 ⁰ C do -30 ⁰ C	90 min	30 min
Ispod -30 ⁰ C	60 min	60 min

24. Zaposleni sa invaliditetom

Radna sredina odnosno radna okolina u kojoj se obavlja rad treba da bude organizovana tako da se uzme u obzir pristupačnost radnog mjesta (vrata, prolazi, stepeništa, pomoćne prostorije i sl.) zaposlenom sa invaliditetom u skladu sa posebnim propisima.

25. Posebni zahtjevi za radna mjesta na otvorenom prostoru

25.1. Radna mjesta, saobraćajnice i drugi prostori ili instalacije koji se nalaze na otvorenom, a na kojima radi ili ih koristi zaposleni prilikom obavljanja svojih radnih aktivnosti treba da budu organizovana na način da omogućavaju bezbjedno kretanje lica i vozila.

Odredbе iz tač. 13, 16 i 17 ovog priloga primjenjuju se za glavne saobraćajnice na lokaciji poslodavca, za saobraćajnice koje se koriste za redovno održavanje, preglede i ispitivanje instalacija, kao i za mjesta i rampe za utovar i istovar.

Odredbе tačke 12 ovog priloga primjenjuje se i za radna mjesta na otvorenom prostoru.

25.2. Prostor za rad na otvorenom treba da bude osvijetljen vještačkim osvjjetljenjem kada prirodno osvjjetljenje nije zadovoljavajuće. Za vrijeme rada noću, prostor za rad na otvorenom treba da bude dobro osvijetljen. Opasna mjesta, jame, kanali, prolazi, prilazi za vrijeme rada noću treba da budu posebno označena i osvijetljena.

25.3. Radno mjesto na otvorenom prostoru treba da bude pregledno i uređeno, u mjeri u kojoj je to moguće, da ne predstavlja opasnost po život i zdravlje zaposlenog, naročito ako se otvoren prostor koristi kao stovarište materijala, tako da zaposleni koji radi na tom radnom mjestu:

- bude zaštićen od nepovoljnih vremenskih prilika i predmeta koji mogu pasti;
- nije izložen nivoima fizičkih, hemijskih, bioloških ili ostalih materija i štetnosti koje mogu da ugroze zaštitu i zdravlje na radu zaposlenog;
- u slučaju opasnosti može brzo da napusti svoje radno mjesto i da se skloni na bezbjedan prostor, ili da može da mu se brzo pruži pomoć;
- ne mogu da se okliznu ili padnu.

25.4. Radove na otvorenom prostoru pri nepovoljnim vremenskim prilikama treba organizovati tako da se za zaposlene preduzmu posebne mjere zaštite: obustava radova za vrijeme trajanja tih uslova, da se obezbijedi boravak zaposlenih u prostorima koji su zaštićeni od nepovoljnih uslova dok ne nastupe povoljniji uslovi, da se izvrši preraspodjela radnog vremena i da se ti poslovi obavljaju u djelovima dana kada je štetno dejstvo tih uslova manje, češće pauze, zamjena zaposlenih, osvježenje zaposlenih, korišćenje kolektivnih i sredstava i opreme lične zaštite na radu i sl.

25.5. U neposrednoj blizini mjesta gdje se obavljaju tehnološki procesi na otvorenom prostoru ili vrši transport opasnih materija, treba da se postave slavine ili tuševi sa čistom, tekućom vodom.

26. Saobraćajnice na otvorenom prostoru (unutrašnji saobraćaj kod poslodavca)

26.1. Na saobraćajnicama na kojima se kreću vozila, obezbjeđuju se:

- saobraćajni znaci i veze sa putevima u skladu sa propisima o bezbjednosti saobraćaja na putevima;
- propisana osvijetljenost za vrijeme rada noću i u uslovima smanjene vidljivosti;
- posebne površine za parkiranje putničkih i teretnih vozila; i
- posebni znakovi upozorenja, signali ili branici na mjestima koja nemaju dovoljnu preglednost.

26.2. Širine saobraćajnica i rastojanja za slobodno kretanje vozila i tereta treba da budu jednake ili veće od odgovarajućih vrijednosti koje su navedene u **Tabeli broj 6:**

Saobraćajnice i prolazi na otvorenom	Širine i rastojanja [m]
Širina jednosmjerne saobraćajnice	3,00
Širina dvosmjerne saobraćajnice	5,00
Horizontalno rastojanje između objekta i gabarita vozila mjereno po širini	0,75
Vertikalno rastojanje između objekta i gabarita vozila mjereno po visini	0,50
Širina prolaza sa svake strane bočnih ivica gabarita vozila	0,50
Visina prolaza više od visine gabarita vozila	0,50